

2УДК 39 (477)“1918/1939”

Оксана ДРОГОБИЦЬКА*Інститут історії, політології і міжнародних відносин
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника***ГРОМАДСЬКА ДЯЛЬНІСТЬ СВЯЩЕНИЧОЇ РОДИНИ
ГАНУШЕВСЬКИХ У 20-х – 30-х рр. ХХ ст.**

У статті проаналізовано різні напрямки громадської діяльності відомої священичої родини Ганушевських. Основну увагу звернено на громадську роботу у 20-х – 30-х рр. ХХ ст. пароха с. Угорники М. Ганушевського та його сина Богдана. Відзначено велику роль родини у піднесенні культурно-освітнього рівня тогочасного села, популяризації здорового способу життя, просвітницькій роботі з молоддю.

Ключові слова: *парох, родина Ганушевських, громадська діяльність, село.*

Родини греко-католицького духовенства відіграли неабияку роль у культурно-освітньому та соціально-економічному піднесенні галицького села. Вони були ретранслятором міської культури, своєрідним містком, через який урбанізаційні впливи проникали у середовище селян. На наш погляд, серед усього переліку видатних священичих родин окремих інтерес становить родина Ганушевських, яка ідею служіння народові зробила своїм життєвим кредо, а відтак може бути гідним прикладом для сучасного покоління.

Найбільше інформації стосовно громадської діяльності родини знаходимо в опублікованих спогадах доньок о. Михайла Ганушевського (1880–1962) – Марти Ганушевської-Малкош¹ та Ірини Ганушевської-Руснак². Варто також відзначити усні свідчення, надані нам М. Ганушевською-Малкош. Вони дозволяють відтворити окремі аспекти повсякденного побуту і сформувавши детальну картину громадської діяльності усіх членів родини³. Спогади М. Ганушевської-Малкош зайвий раз підтверджують ту велику роль, яку парох відводив патріотичному вихованню не тільки власних дітей, але й їхніх товаришів по навчанню, сільської молоді.

Значну цінність для вивчення громадської діяльності вказаної родини мають публікації П. Арсенича⁴, Р. Гандзюка⁵,

¹ Ганушевська-Малкош М. Нас врятувала віра і любов до Бога й України: Спомини Марти Ганушевської-Малкош / М. Ганушевська-Малкош // Нова Зоря. – 2012. – Ч. 12. – 15 березня. – С. 5; Ганушевська-Малкош М. України і віри не зрадили / М. Ганушевська-Малкош. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2013. – С. 14–53.

² Ганушевська-Руснак І. Спомини / І. Ганушевська-Руснак. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2009. – 116 с.

³ Спогади М. Ганушевської-Малкош, 1926 р. н. Записано Дрогобицькою О. Я. 9 серпня 2014 р.; Спогади М. Ганушевської-Малкош, 1926 р. н. Записано Дрогобицькою О. Я. 4 січня 2015 р.

⁴ Арсенич П. Священича родина Ганушевських – взірць служіння церкві і народові / П. Арсенич // Ганушевська-Малкош М. України і віри не зрадили... – С. 5–7.

⁵ Гандзюк Р. Угорники. Нарис з історії села від найдавніших часів до сьогодення / Р. Гандзюк. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2007. – 464 с.

Г. Максим'юк⁶ та інших. Зокрема, у своєму виданні «Угорники. Нарис з історії села від найдавніших часів до сьогодення» історик, краєзнавець Р. Гандзюк подав чимало цікавих фактів стосовно громадської діяльності самого о. М. Ганушевського, його дружини і дітей. Книга цінна також тим, що у ній наведено спогади сучасників подій, зокрема й ті, що безпосередньо характеризують громадську діяльність родини.

Перед тим як перейти до аналізу громадської діяльності о. М. Ганушевського, варто зазначити, що вже самі обов'язки священика, покладені на нього державною чи церковною владою, вимагали глибоких знань місцевих відносин, а також стимулювали до тісної співпраці із населенням не тільки у ході виконання душпастирських функцій, але і під час участі у діяльності різних громадських інституцій. Священик заповнював метрики, давав списки призовників, списки дітей до школи, заповнював парафіяльні картотеки, писав літопис парафії, часто був головою громадської ради – органу місцевого самоврядування, головою чи членом шкільної ради, інколи навіть громадським писарем.

Такий чималий обсяг громадських обов'язків підтверджує думку про те, що порядок на селі значною мірою залежав не стільки від в'їта, скільки від місцевого пароха⁷. З цього приводу о. О. Пристай писав: «Священик у старому Краю (у Галичині. – О.Д.) мав змогу основно пізнати душу майже кожного свого парохіянина. Він був між ними, наче батько серед дітей, що мають різні нахили. Одні були добрі, інші ліпші, ще іншим взагалі дещо бракувало до доброти. Цих останніх треба було відлучувати від лихих звичок і навертати на правий шлях. Добрий душпастир перемінював темне й розп'ячене село на тверде й свідоме. Водночас майже органічно зживався із своїми парохіянами, душпастирюючи довший час на одній парохії, де населення цупко трималося рідної землі»⁸. Цими ж словами влучно можна охарактеризувати постать о. М. Ганушевського, як і багатьох інших священиків у Галичині.

Досвід громадської діяльності о. М. Ганушевський отримав, будучи ще учнем Львівської академічної гімназії, де він очолював різні молодіжні гуртки, а під час канікул проводив культурно-освітню роботу у рідному селі Суховоля на Львівщині та його околицях. Студіюючи теологію, одночасно вивчав філософію і право у Львівському університеті, брав участь у студентській акції 1901 р. за відкриття українського університету, через що змушений був покинути Львів і продовжити студії у Віденському університеті. Після закінчення навчання 1905 р. був капеланом митрополита Андрея Шептицького, через рік отримав парафію у с. Гошів Долинського повіту⁹. У навколишніх селах активно розвивав кооперативний та просвітянський рух, засновував «Братства тверезості».

У 1911 р. о. М. Ганушевський став парохом Микуличина Надвірнянського повіту разом із селами Татарів, Ямна і Поляниця-

⁶ Максим'юк Г. Золоті струни бандури (До 95-річчя від дня народження Степана Ганушевського) / Г. Максим'юк // Ганушевська-Малкош М. України і віри не зрадили... – С. 65–69.

⁷ Горинь Г. Громадський побут сільського населення Українських Карпат (XIX – 30-ті роки ХХ ст.) / Г. Горинь. – К., 1993. – С. 31.

⁸ Пристай О. З Трускавця у світ хмародерів. Спомини з минулого і сучасного: У 4 т. / О. Пристай. – Львів – Нью-Йорк, 1983. – Т. III. – С. 28.

⁹ Арсенич П. Священнича родина Ганушевських... – С. 5.

Поповічівська, в 1913 р. – парохом сіл Дора та Яремче, де пробув до 1927 р. як Надвірнянський декан. На початку Першої світової війни за активну і плідну громадську та культурно-освітню роботу священник отримав від цесаря Франца-Йосифа найвищу нагороду – Золотий Хрест Заслуги за хоробрість із короною¹⁰.

Активну громадську роботу проводив о. М. Ганушевський і в роки Першої світової війни. У листопаді 1918 р. він організував у Дорі «Гуцульську Сотню», яка спорудила барикади на залізниці і затримувала та роззброювала мадярські ешелони, що поверталися до Угорщини. Усі конфісковані речі парох відсилав у розпорядження уряду Західно-Української Народної Республіки¹¹.

У Дорі організаторський хист священника проявився на повну силу. Тут він заклав кооператив «Гаразд», який мав молочарський, пекарський, кушнірський та кравецький відділи, а для «Просвіти» придбав приміщення для читальні. Для врегулювання вартості праці, пов'язаної із заготівлею деревини у лісах, парох заклав спілку «Бутин», яка мала можливість впливати на ціни у деревному промислі. Це у свою чергу дозволило підняти заробітну платню тисячам робітників. Розвиток кооперативної сфери позитивно відобразився на соціально-економічному становищі місцевих селян, які почали зводити просторі будинки для організації відпочинку міської інтелігенції¹².

Наступний етап у громадській діяльності о. М. Ганушевського настав під час душпастирювання у с. Угорники Станиславівського повіту (1927–1939 рр.), коли він був головою Надзірних Рад Окружного Союзу Кооператив та відділу «Маслосоюзу», окружного товариства «Відродження» у Станиславові, читальні «Просвіти» в Угорниках, членом дирекції Кооперативного Банку, головним контролером повітової ради від українських установ, опікуном «Пласту» та інших молодіжних організацій. Крім цього, священник виконував обов'язки радника єпископської консисторії, а у 1928 р. став послом від Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) до Варшавського сейму¹³. Дбаючи про формування нових кадрів освічених селян, парох влаштовував курси для працівників кооперативів та організаторів читалень¹⁴.

Активну громадську позицію займали й усі діти о. М. Ганушевського, що, на наш погляд, зумовлювалося родинним вихованням. За словами Марти Ганушевської-Малкош, батько завжди намагався допомагати бідним людям і цим давав приклад харитативної праці своїм дітям. Загалом у домі Ганушевських панували дисципліна і порядок. Дітей навчали бути милосердними, ввічливими, слухняними, скромними та ошадними, дбати більше про духовне зростання, а не матеріальне благополуччя. Існувало табу на алкогольні напої, адже

¹⁰ Там само.

¹¹ Там само. – С. 6.

¹² Отець Михайло Ганушевський – священник, громадський діяч і посол // Ганушевська-Малкош М. України і віри не зрадили... – С. 55–56.

¹³ Ганушевська-Руснак І. Спомини... – С. 5.

¹⁴ Арсенич П. Священнича родина Ганушевських... – С. 5.

о. М. Ганушевський, як вже згадувалося вище, був головою антиалкогольного товариства «Відродження»¹⁵.

Особлива увага у родині відводилася патріотичному вихованню підростаючого покоління, яке здійснювалося через відповідну літературу, народну пісню, історичні перекази тощо. Як згадує М. Ганушевська-Малкош, у їхньому домі завжди було багато історичної літератури, з дитинства лунали стрілецькі пісні, обговорювалися питання з давнього минулого України. Таким чином любов до історії та рідної землі передавалася від старшого покоління до молодшого. Цікаво, що менші діти мали добрий наочний приклад громадської роботи в особі не тільки батьків, а й старших братів та сестер¹⁶.

Як вже зазначалося вище, сам о. М. Ганушевський був опікуном скаутської організації «Пласт», тому в його оселі (спершу у с. Дора Надвірнянського повіту, а згодом у с. Угорники Станиславівського повіту) під час літніх канікул збиралося чимало молоді. Тоді дружина священника частувала обідом до 25 осіб¹⁷.

Донька пароха І. Ганушевська-Руснак у своїх спогадах писала, що її найстарший брат Мирон часто привозив у Дору своїх товаришів-пластунів. Із їхніми відвідинами пов'язаний такий кумедний випадок: одного разу для організації чергової забави у місцевій «Просвіті» пластуни взяли на плечі фортепіано з дому священника, посадили свого товариша Романа Шухевича (у майбутньому головнокомандувача УПА) на крісло і через усе село понесли до читальні. Найбільше подиву і сміху односельчан викликало, мабуть, те, що юнак, який був добрим піаністом, усю дорогу не припиняв грати¹⁸.

Гостинні зустрічі у домі о. М. Ганушевського згадував товариш його синів Б. Сусідній (Шарко): «По обіді ми звичайно проходжувались в саду або грали у відбивану, аж до Вечерні. По Вечерні господиня подавала ароматичну попівську каву, після чого починали ми товариські забави: у стару, традиційну вже корчму із викупуванням «фантів», де за викуп «здовжений» мусів розказати якийсь дотеп чи виконати якийсь інше «загадочне» доручення, або, що гірше, сідати в колі товариства на цензурне крісло й вислуховувати, що хто про нього думає...»¹⁹. Після вечері гості збирались у вітальні при старому фортепіано чеської марки «Чапек» і танцювали модне тоді танго, вальс, співали народні пісні, грали на гітарі чи виконували історичні думи на бандурі. Веселощі і жарти тривали близько півночі, поки усі не розходилися спати²⁰. На завершення спогадів автор підсумував, що гостинний дім Ганушевських відвідало багато товаришів їх синів та дочок, і всі вони зберегли теплу пам'ять про його патріархально-родинну атмосферу²¹.

Цікаво, що священник відступив пластунам на приходстві невелику кімнату в одній із господарських забудов, яку побілили і прикрасили.

¹⁵ Спогади М. Ганушевської-Малкош, 1926 р. н. Записано Дрогобицькою О. Я. 9 серпня 2014 р.

¹⁶ Спогади М. Ганушевської-Малкош, 1926 р. н. Записано Дрогобицькою О. Я. 4 січня 2015 р.

¹⁷ Ганушевська-Руснак І. Спомини... – С. 98.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Альманах Станиславівської землі. – Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен, 1985. – Т. 2 – С. 766–767.

²⁰ Там само. – С. 767.

²¹ Там само.

У ній розмістили лави і стіл для роботи самоосвітнього гуртка. На парафіяльному подвір'ї пластуни облаштували площу для маршів і вправ, гри у волейбол²².

Зауважимо, що ці систематичні зустрічі з парохом мали неабияке значення у формуванні світогляду молодого покоління. Корисними вони були і для самого о. М. Ганушевського. З одного боку, молодь мала можливість перейняти від пароха досвід громадської діяльності, проникнутися духом патріотизму і жертвності, а з другого – сам священник через спілкування зі студентами і гімназистами отримував новини із різних куточків краю, а то й з-за кордону, ознайомлювався з новими ідеями, літературою тощо.

В оселі о. М. Ганушевського, як і в більшості домівок тогочасного галицького духовенства, роками плекали музичні традиції. Сам парох мав гарний тенор і ще під час навчання у духовній семінарії був солістом хору «Боян». Всі його дев'ятеро синів та доньок мали музичні здібності і часто влаштовували домашні концерти, на яких виконували українські народні, стрілецькі та пластунські пісні²³. Особливо на ниві музичного мистецтва відзначилися Степан – відомий співак і бандурист та Богдан – талановитий диригент і організатор сільських хорів, аматорських гуртків²⁴.

Богдан Ганушевський (1912–2001), за словами М. Ганушевської-Малкош, вмів грати на усіх музичних інструментах²⁵. Юнак організовував хори у навколишніх селах, а в 1931–1936 рр. в Угорниках очолював аматорський драматичний гурток, який тоді налічував 24 артисти. Одночасно він керував мандоліновим оркестром та дитячим хором. За його ж проектом в Угорниках зведено великий театральний зал²⁶. Крім цього, Богдан організував у селі осередки молодіжних товариств «Луг» та «Сокіл», головними завданнями яких були пропаганда серед молоді здорового способу життя та залучення її до занять спортом²⁷. При «Соколі» діяв чоловічий хор, яким також диригував Богдан. Хор неодноразово брав участь у різноманітних імпрезах, у тому числі в урочистій академії 1933 р. на честь 60-річчя від дня народження відомого педагога, організатора сокільсько-січового руху Івана Боберського (1873–1947)²⁸.

Із 1928 р. Богдан Ганушевський – пластун 46-го куреня ім. князя Святослава Завойовника у с. Павелчі (тепер с. Павлівка Тисменицького району), а згодом – голова цього ж куреня, з 1930 р. – член ОУН. У 1932 р. він організував похід юнаків до могил українських січових стрільців на гору Маківку, за що вже вдруге був арештований поляками (перший арешт у 1930 р.)²⁹.

Богдан Ганушевський виступав ініціатором урочистих походів молоді на стрілецькі могили до Станиславова. Доволі цікавими з приводу цього є спогади мешканця Угорників Миколи Шляхутки, зафіксовані

²² Гандзюк Р. Угорники. Нарис з історії села... – С. 92.

²³ Максим'юк Г. Золоті струни бандури... – С. 66.

²⁴ Спогади М. Ганушевської-Малкош, 1926 р. н. Записано Дрогобицькою О. Я. 4 січня 2015 р.

²⁵ Там само.

²⁶ Гандзюк Р. Угорники. Нарис з історії села... – С. 125.

²⁷ Спогади М. Ганушевської-Малкош, 1926 р. н. Записано Дрогобицькою О. Я. 4 січня 2015 р.

²⁸ Гандзюк Р. Угорники. Нарис з історії села... – С. 95.

²⁹ Богдан Ганушевський // Ганушевська-Малкош М. України і віри не зрадили... – С. 9.

істориком і краєзнавцем Р. Гандзюком: «Щороку члени «Сокола» брали участь разом із іншими організаціями в поході на могили Січових Стрільців у Станиславові. В моїй пам'яті все залишиться вечір у читальні перед Зеленими Святами. Дівчата з правдивою посвятою плели вінки на могили Героїв. Ранком у неділю треба було крадькома перейти Бистрицю (на мості стояла польська поліція і не дозволяла нести вінки). Все таки ми обманювали поліцію і масово брали участь у величавому поході на цвинтар у Станиславові. Кожне село можна було відрізнити по народних строях. Це була велика релігійно-національна маніфестація»³⁰.

Інший син о. М. Ганушевського, Мирон (1906–1990), був одним із організаторів молодіжного руху на Станиславівщині. Разом з братом Богданом він засновував пластові осередки у своїй окрузі. Спільно із Романом Шухевичем та Євгеном Полотнюком юнак створив пластунський курінь «Чорноморе» і табори водного плавання на Дністрі³¹.

Брати Ганушевські разом з іншими сільськими активістами брали участь у різних творчих звітах і виставах читальні, зокрема у виставах на свято Миколая, під час яких вони роздавали дітям подарунки³². Доньки о. М. Ганушевського також намагалися брати активну участь у громадській роботі. Наприклад, Ірина проявила себе як здібна учасниця аматорського театрального гуртка³³.

На наш погляд, чи не найважливішу роль у становленні дітей о. М. Ганушевського як громадських діячів відігравав особистий приклад активної праці на суспільно-політичній і культурно-освітній ниві самого священика. Так само не випадково із дев'яти дітей шестеро (сини Мирон, Теофіль, Богдан, Степан, Тарас і донька Ірина) були членами ОУН³⁴.

Про позитивний вплив родини на місцеву молодь і моральний стан села загалом влучно зазначив у своїх спогадах тогочасний громадський діяч Микола Шліхутка: «До приходу на парохію о. Михайла Ганушевського сільська молодь (крім осіб, які працювали у читальні «Просвіти» або в аматорському гуртку чи співали в хорі) була слабо зорганізована. Для декого з них було героїство п'яним вдертися на забаву. Молоді доростаючі парубки мусіли давати старшим хлопцям на горілку, інакше не мали права танцювати. Я і деякі мої ровесники виломилися від того закону. Наш новий провідник Б. Ганушевський різними засобами старався побороти негативний вплив на молодь. Одних зацікавив працею в організаціях, інших спортом. З часом ми усунули вуличних парубків від впливу на молодь. У той час по селах також почали організовувати товариства «Відродження», і на забаві у читальні буфет ставав безалкогольний. Скоро зникла і корчма в селі. Вся молодь хотіла бути в товариствах «Сокіл» чи «Просвіта», бо ми робили танці тільки для членів»³⁵.

За участі о. М. Ганушевського щороку у с. Угорники на Великдень відбувалося спільне «свячене» у приміщенні місцевої читальні. У церкві

³⁰ Гандзюк Р. Угорники. Нарис з історії села... – С. 101–102.

³¹ Максим'юк Г. Золоті струни бандури... – С. 8.

³² Спогади М. Ганушевської-Малкош, 1926 р. н. Записано Дрогобицькою О. Я. 9 серпня 2014 р.

³³ Гандзюк Р. Угорники. Нарис з історії села... – С. 124.

³⁴ Ганушевська-Малкош М. Нас врятувала віра і любов до Бога й України... – С. 5.

³⁵ Гандзюк Р. Угорники. Нарис з історії села... – С. 93.

священик виголошував годину, на яку мало відбутися зібрання. Не менш урочисто у селі відбувалися фестини, в яких брали участь члени місцевих громадських організацій³⁶.

Дружина о. М. Ганушевського Ірина була засновницею і головою місцевої філії Союзу українок. Члени цього товариства організували різноманітні національно-патріотичні заходи, в тому числі відзначення Свята обжинок, свята Селянки. Під час подібних урочистих заходів дівчата у національних строях синхронно виконували вправи з серпами³⁷.

Так само урочисто відзначали Свято Матері, ініційоване активним жіноцтвом. Як згадує М. Ганушевська-Малкош, вони з сестрою в школі вишивали так звані «макатки» на стіну, щоб зробити приємну несподіванку матері³⁸. Варто відзначити, що Союз українок популяризував це свято у селянських родин і закладав у нього глибоке національно-патріотичне підґрунтя.

Їмость І. Ганушевська давала жінкам поради з основ догляду за малими дітьми, адже завжди сама лікувала власних дітей, користуючись медичною книгою д-ра Дрималика. У разі необхідності вона надавала медичну допомогу і чужим дітям. Так само до неї часто за порадами навідувалися після пологів селянки.

Загалом у даній статті ми основну увагу звернули на побут родини Ганушевських у міжвоєнний період. Надалі на її долю випало багато випробувань, найважчим з яких стала смерть Теофіла, якого у 1941 р. енкаведисти замордували разом з політв'язнями у станиславівській тюрмі. У березні 1950 р. о. М. Ганушевського разом із дружиною і молодшими доньками Мартою та Оксаною заслано у Хабаровський край, звідки він повернувся тільки у 1956 р. Однак навіть на засланні священик разом із доньками займався громадською роботою і опікувався молоддю³⁹.

Таким чином, родина Ганушевських, як і багато інших галицьких священничих родин другої половини XIX – 30-х рр. XX ст., є взірцем жертвовної праці на ниві культурно-освітнього піднесення тогочасного села. Як старше, так і молодше покоління цієї родини велику увагу приділяли роботі з молоддю, популяризації основних складових здорового способу життя, введенню у повсякденний побут нових форм громадських святкувань, популяризації аматорського театрального мистецтва тощо.

Парох Михайло Ганушевський разом із дружиною Іриною подавали гідний приклад громадської роботи не тільки своїм дітям, а й численному товариству гімназистів і студентів, які відвідували їхній дім. Священича оселя створювала сприятливу культурну атмосферу, де можна було набути нові знання та перейняти безцінний досвід просвітницької праці.

³⁶ Спогади М. Ганушевської-Малкош, 1926 р. н. Записано Дрогобицькою О. Я. 4 січня 2015 р.

³⁷ Там само.

³⁸ Там само.

³⁹ Ганушевська-Малкош М. Нас врятувала віра і любов до Бога й України... – С. 24.

Oksana DROGOBYTSKA

**THE SOCIAL WORK OF FAMILY OF GANUSHEVSKIH
IN 20-es – 30-es YEARS OF XX CENTURY**

Different directions of public activity of the known priest's family of Ganushevskih are analysed in the article. Basic attention is turned to social work of priest of Ugorniki M. Ganushevs skiy and his son Bohdan. The large role of family in presentation of cultural and educational level of that time village, popularization of healthy way of life, elucidative work with young people is marked.

Keywords: *priest, family of Ganushevskih, public activity, village.*